

2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Regional Trade Agreements Information System (RTA-IS) <http://rtais.wto.org/UI/PublicAllRTAList.aspx>
4. UKRAINE: Schedule of Specific Commitments. World Trade Organization/ GATS/SC/144, 10 March 2008, 41 p.

Проценко И.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

РЕГУЛЯТОРНЫЕ АСПЕКТЫ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЫНОК УСЛУГ

Аннотация

В статье исследованы особенности участия Украины в глобальной системе регулирования международного рынка услуг. Проанализированы обязательства Украины в системе ГАТС. Исследованы особенности сотрудничества между Украиной и ЕС в сфере международной торговли услугами. Определены особенности участия Украины в процессах региональной торговой интеграции. Выделены концептуальные направления укрепления позиций Украины на международном рынке услуг.

Ключевые слова: торговля услугами, международный рынок, регулирование, механизм, ВТО, ЕС, региональная интеграция.

Protsenko I.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

REGULATORY ASPECTS OF UKRAINE'S INTEGRATION TO THE INTERNATIONAL SERVICE MARKET

Summary

The peculiarities of Ukraine's participation in the global system of international regulations of the service market are analyzed. The main features of Ukraine's commitments in GATS system are determined. The features of cooperation between Ukraine and the EU in international trade in services are analyzed. The features of Ukraine's participation in the processes of regional trade integration are investigated. The main directions of strengthening Ukraine's position in the international market of services are determined.

Keywords: trade in services, international market, regulation mechanism, WTO, EU, regional integration.

УДК 338.48

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В СУЧАСНОМУ РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Pera M.G.

Мукачівський державний університет

Досліджено теоретичні питання кластерної системи відносин підприємств туризму. Проаналізовано кластерну модель антикризового управління підприємствами туристичної сфери. Доведено роль кластеризації для підвищення ефективності ресурсно-рекреаційного забезпечення підприємницької діяльності суб'єктів туристичної сфери.

Ключові слова: туристичне підприємство, туристична сфера, туристичний потенціал, туристичне підприємництво, кластери, кластерна модель, корпоративна культура, ресурсний потенціал туризму, рекреаційні ресурси, антикризове управління.

Постановка проблеми. Туристична сфера діяльності підприємств – один із актуальних напрямів досліджень економічної науки та практики управління підприємствами.

Зростання інтересу сучасної економічної науки до підприємництва в сфері туризму з боку вчених і практиків-управлінців, політиків, підприємців пов'язаний з тим що Україна є однією з найбільших європейських держав, геополітичне розташування, природні та антропогенні ресурси якої сприяють розвитку національного туризму. Існуючий туристично-рекреаційний потенціал

спонукає входженню України, як однієї з найбільш розвинених туристичних держав, на світовий ринок. Туристична сфера являється однією із стратегічних галузей господарської системи, за допомогою якої відбувається подальший соціально-економічний розвиток держави. Це обумовлює необхідність розробки теорії управління розвитком мікроекономічного середовища господарюючих суб'єктів в сфері туризму на основі ефективного використання сучасних кластерно-корпоративних об'єднань учасників туристичного ринку та надання туристичних послуг.

Проте великий потенціал туристично-рекреаційних ресурсів ще не є гарантом успішного розвитку національного туризму, потребує пошуку та впровадження нових, ефективних сучасних форм реалізації підприємницького потенціалу в сфері туризму. Для формування туристичного ринку необхідно забезпечення багатьох складових туристичної індустрії, які б сприяли підвищенню якості надання туристичних послуг і задовольняли б усі потреби як вітчизняних туристів, так і іноземців, що перебувають на території нашої держави [1, ст.128].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження процесів управління та розвитку підприємств туристичної сфери зробили такі вчені-економісти: О.В. Ареф'єва, О.В. Аріон, В.К. Бабарицька, В.І. Благодатний, Л.І. Воротіна, С.О. Гуткевич, Л.П. Дядечко, О.П. Луцій, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, Л.І. Нечаюк, В.А. Кифяк, В.С. Пазинок, П.Р. Пуцентейло, В.А. Смолий, І.І. Тимошенко, З.І. Тимошенко, В.І. Цибух, І.М. Шюла, Н.В. Чорненька, В.К. Федорченко та інші. Проте в наукових працях, що стосуються управліннями підприємствами туристичної сфери, ще недостатньо досліджено систему управління підприємствами туристичної сфери у якій більш краще поєднана взаємодія її елементів, яка забезпечить розв'язання проблем туристичних підприємств, яким властиво змінюватись в часі.

Питання, пов'язані з визначенням місця та ролі управлінських взаємовідносин у туристичній сфері України розробляються як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Проте на сучасному етапі ще не доведено безпосередній характер залежності рівня розвитку туризму від ефективності управління та використання новітніх підприємницьких технологій в туристичній сфері, зокрема відсутнє достатнє наукове обґрунтування ресурсно-рекреаційного забезпечення підприємницької діяльності в цій сфері економіки. Сучасна економічна наука майже не дає рекомендацій з питань використання потенціалу кластерної форми об'єднання підприємств туризму як складової антикризового управління. Сучасні об'єднання підприємств туризму потребують наукових досліджень і рекомендацій по формуванню та впровадженню корпоративної культури в систему кластерної організації діяльності туристичних підприємств. Не повністю виявлено вплив механізмів управління та регулювання на зростання соціальної та економічної ефективності туристичної галузі, що є важливим елементом у процесі входження нашої держави на світовий туристичний ринок. Деяко звужено розглядаються питання вибору оптимальних шляхів розвитку національного туризму та дієвої системи організації і регулювання туристичної сфери з боку органів державної влади.

Сучасні кризові явища та радикальні трансформації економічних і політичних інститутів змінюють механізми та функції соціально-економічного управління та активізують можливості адаптації форм організації діяльності туристичних підприємств до ризиків і викликів ринкової економіки, що викликає необхідність наукових досліджень цих процесів [2, ст.118].

Потреба в системних наукових розробках управління підприємствами туристичної сфери в Україні та захист практичної діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкових ризиків і економічної кризи обумовили необхідність розробки комплексу організаційних механізмів управління підприємств сфери туризму, що зумовило визначення мети й завдань та стало предметом дослідження.

Поступово туризм перетворюється в предмет теоретичного осмислення вітчизняних економістів, управлінців, істориків, археологів, соціологів, педагогів, географів, медиків, урядовців тощо.

Науково доведено, що розвиток туризму неможливий без наявності певних умов і факторів, які поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх умов відносять природно-географічні та соціально-економічні умови, причому саме останні відіграють визначальну роль. Соціально-економічні передумови розвитку внутрішнього туризму обумовлені суспільним устроєм тієї чи іншої країни, рівнем розвитку продуктивних сил, масштабами господарських накопичень, особливостями структури населення, його життєвим рівнем, наявністю трудових ресурсів, умовами праці, транспортним забезпеченням тощо. Зовнішні умови розвитку туризму характеризуються як конкретні умови, в яких здійснюється туристичний рух та відбувається обмін послугами з іншими країнами.

Доведено, що туристична сфера несе значне соціальне навантаження, зокрема організація відпочинку, питання раціонального проведення дозвілля, залучення до туристичних подорожей всіх верств населення, підвищення культурного рівня споживачів туристичного продукту.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто відзначити, що сучасна наукова думка акцентує увагу на гуманізуючій ролі туризму та туристичній діяльності, які гуманізують відносини між народами, протидіють суперництву, протистоянню та недовірі.

Наголошується, що туризм здебільшого розвивається в регіонах, де знаходиться обмаль промислових підприємств різноманітних галузей економіки, оскільки діяльність цих об'єктів часто призводить до забруднення навколишнього природного середовища, деформації екологічної рівноваги, що в свою чергу не допустимо для розвитку туристичної індустрії. Туристичними регіонами вважаються місця, які володіють природними, історико-культурними та соціально-економічними ресурсами.

Всесвітня Туристична Організація (ВТО), членом якої Україна стала в 1997 р., визначає туристичний регіон як територію, що має велику мережу туристичних закладів і послуг, необхідних для організації відпочинку, туристичних подорожей чи оздоровлення. Із даного визначення можна зробити висновок про те, що туристичний регіон може вважатися самостійним лише за наявності розвинутої туристичної інфраструктури, яка б повністю задовольняла потреби споживачів туристичного продукту. Під туристичним регіоном слід розуміти географічну територію (місто, регіон), яку турист обирає з метою задоволення туристичних потреб. Така територія має всі заклади, необхідні для перебування, розміщення, харчування та організації дозвілля туристів. Таким чином, регіон являє собою єдиний туристичний продукт і конкурентоздатну одиницю, і повинен діяти як стратегічна підприємницька структура. Якість регіону як виробника туристичних послуг повинна вимірюватися по тому, наскільки добре цей регіон може пристосовувати свої послуги під потреби споживачів.

Ефективне функціонування туристичної галузі, розширення туристичної індустрії не можливе без участі декількох сторін: суб'єктів підприємництва, споживачів туристичних послуг і державного управління. Туризм є складною соціально-економічною системою, він охоплює практично все населення країни, чим обумовлена необхідність державного регулювання цієї галузі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначити роль держави в розвитку туризму та дослідити механізми державного регулювання. По-перше, роль держави полягає в розробці правових і фінансово-економічних меж, які визначають параметри розвитку туристичної сфери. По-друге, в розробці механізму інвестицій, спрямованих державою для пріоритетного розвитку інфраструктури туризму, особливо в зонах, фінансування яких із часткових джерел не можливе. В межах регуляторного забезпечення вирішуються: підготовки та перепідготовки кадрів для туристичної сфери, підтримка малого і середнього бізнесу в сфері туризму; інформаційне забезпечення та рекламна діяльність туристичних підприємств; просування національного туристичного продукту на міжнародний туристичний ринок; сприяння розробці нових національних туристичних продуктів.

Виклад основного матеріалу. Доведено, що використання нових форм об'єднання підприємств туризму формує кластерну концепцію регіонального розвитку туристичної сфери та забезпечує завдяки кластерам протистояння туристичних підприємств кризі та кризовим явищам. Впровадження кластерної форми об'єднання підприємств туризму як складової антикризового управління, забезпечує динаміку соціально-економічних процесів регіону, між-регіональну кооперацію та транскордонні зв'язки.

Концепцію формування кластерної системи пропонується визнати пріоритетним напрямом розвитку регіонального туристичного підприємництва. В сфері туризму кластерні об'єднання створюються з метою захисту внутрішнього регіонального ринку та підвищення рівня конкурентних переваг всіх засновків кластерів.

Вплив рекреаційних ресурсів на розвиток підприємств туристичної сфери здійснюється через задоволення всебічних потреб людини, пов'язаних із оздоровленням, відпочинком, компенсацією життєвої енергії. З економічної точки зору, рекреація спрямована на відтворення робочої сили, на формування споживчого попиту як на товари, так і на послуги. Своєю діяльністю вона прискорює розвиток господарства певної території, розширює сферу використання праці, суттєво впливає на структуру балансу грошових доходів і витрат населення, активізує приплив інвестиційних ресурсів регіону. Рекреаційний комплекс розглядається як частина світового господарства, пов'язана з опануванням територій для відпочинку, профілактичного та реабілітаційного лікування, туризму.

Висновки і пропозиції. В Україні збереглося й посилилось запізнювання в часі еволюційного розвитку інститутів управління в цілому та туристичної сфери, зокрема. Унаслідок цього реформи управління підприємства певного сектора зіштовхуються з наступними викликами: необхідністю реформування пострадянської інституціональної системи, норм економічного та соціального поведіння суб'єктів господарювання; заміною індустріальної парадигми постіндустріальною, що спонукає підприємства знаходити важелі входження в нове соціально-економічне середовище; стрімкою глобалізацією ринків, одночасно регіоналізацією і фрагментацією економічного простору. Вхідження України в єдиний економічний простір викликало внутрішні імпульси до змін, безпосередньо в діяльності підприємств туризму.

Сфера туризму являє собою надмірно складний механізм як з технічної, так і з організаційної точки зору. Туристичні райони характеризує складна організаційна структура, обумовлена взаємодією національних підприємств туристичної індустрії з підприємствами традиційних секторів (промисловість,

сільське господарство тощо) і транснаціональними корпораціями, чим обумовлена необхідність формування відповідного інституційного забезпечення підприємництва в цілому та сфері надання туристичних послуг.

Сьогодні в більшості країн світу діяльність національних туристичних підприємств забезпечується відповідними інститутами, основним завданням яких є управління розвитком туризму, сприяння збільшенню надходжень від вітчизняного та іноземного туризму, розширення туристичного сезону і спрямування туристичних потоків у нові райони країни. В рамках своїх повноважень відповідні туристичні інституції, організації проводять рекламну, організаційну та дослідницьку роботу.

Вивчення законодавчої та нормативно-правової бази дав підстави зробити висновок, що основою правового регулювання туристичної сфери України є Закон України «Про туризм», який визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади управління в сфері туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при задоволенні потреб у туристичному продукті. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України та в регіонах.

Аналіз сучасного стану розвитку підприємств сфери туризму дав змогу зробити висновок про нераціональне використання туристичного потенціалу, а також визначити чинники, які гальмують ріст розвитку туризму. Одним із найбільш вагомих чинників, який негативно впливає на подальший розвиток туризму, є низький рівень розвитку матеріально-технічної бази туризму. Зроблено висновок про необхідність скоординованого та ефективного управління ресурсно-рекреаційним забезпеченням в сфері туризму, визначені пріоритети їх використання, основним із яких є реконструкція та модернізація існуючої матеріальної бази туризму.

В основу системи регуляторного забезпечення доцільно покласти наступні пріоритети: створення розгалуженої інфраструктури туризму, підвищення якості та асортименту туристичних послуг; реконструкція та модернізація діючих туристичних об'єктів, проектування та здійснення нового будівництва; концентрація коштів і ресурсів на об'єктах туристичної інфраструктури; активне залучення приватного сектору до туристичного бізнесу; пошук оптимальних форм залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну галузь та створення сприятливих умов для інвесторів; підтримка внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму; формування банку ділових ініціатив та їх експертна оцінка; вивчення міжнародного ринку туристичних послуг, ділової активності і конкретних пропозицій зарубіжних партнерів; активне формування висококваліфікованого кадрового корпусу в сфері туристичного бізнесу; налагодження потужної реклами вітчизняного туристичного продукту, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу; безперервність та послідовність туристичного виховання для різних вікових груп громадян на всіх етапах їх життя; урахування інтересів різних категорій населення у процесі розробки програм розвитку туризму; визнання самостійності всіх суб'єктів туристичної діяльності, рівності їх прав на державну підтримку; створення сприятливих умов для вітчизняних та іноземних інвесторів у галузі туризму.

Список літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України – 1996. – № 30.
2. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України – 1995. – № 29.
3. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» // Відомості Верховної Ради України – 1997. – № 12.
4. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» // Відомості Верховної Ради України – 1999. – № 31.
5. Програма розвитку туризму в Україні до 2005 р., затверджена Кабінетом Міністрів України, Урядовий кур'єр, № 26 – 1995. – С. 7.
6. «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р», Указ Президента України від 10.08.99 р., Урядовий кур'єр, № 41 – 1999. – С. 2.
7. Послання Президента України до Верховної Ради України «Україна: поступ у ХХІ сторіччя. Стратегія економічного та соціального розвитку на 2000-2004 роки» // Урядовий кур'єр. № 11 – 2000. – С. 3.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.99 р. № 728 «Про заходи подальшого розвитку туризму», Урядовий кур'єр. № 48 – 2000. – С. 7.

Реха М.Г.

Мукачевский государственный университет

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ В СОВРЕМЕННОЙ РЫНОЧНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

Исследованы теоретические вопросы кластерной системы отношений предприятий туризма. Проанализировано кластерную модель антикризисного управления предприятиями туристической сферы. Доказана роль кластеризации для повышения эффективности ресурсно – рекреационного обеспечения предпринимательской деятельности субъектов туристической сферы.

Ключевые слова: туристическое предприятие, туристическая сфера, туристический потенциал, туристическое предпринимательство, кластеры, кластерная модель, ресурсный потенциал туризм, рекреационные ресурсы, антикризисное управление.

Reha M.H.

Mukachevo State University

TRENDS AND PROSPECTS OF TOURISM COMPANIES MANAGEMENT IN TODAY'S MARKET ENVIRONMENT

Summary

Theoretical questions of cluster system of relations of tourism enterprises are studied. Cluster model of crisis management for tourism companies is analyzed. The role of clustering to improve resource support of entrepreneurial activities of the tourism industry is proved.

Keywords: tourism enterprises, tourism, tourism potential, tourism entrepreneurship, clusters, cluster model, resource potential of tourism, recreational resources, crisis management.